

EMŐKEY ANDRÁS

Észrevételek a felsőoktatási törvény tervezetéhez

A tervezet inkább koncepció, mint egy törvény tervezete.

- 1) A tervezet több olyan kívánságot is megfogalmaz, amivel önmagában mindenki egyetérthet. Csak üdvözölhető az a törekvés, mely szerint a törvénynek a felsőoktatás közszolgálati jellegét kell tükröznie, és nem a szolgáltatás-jelleget. *Nagyon fontosnak tartjuk a főiskola és az egyetem egymástól való következetes megkülönböztetését a törvénytervezetben: annak hangsúlyossá tételét, hogy a főiskola célja a gyakorlati képzés, míg az egyetemi képzésben az elsődleges cél a kutatás és a magas szintű alkalmazás elsajátíttatása.*
- 2) Egyetértünk az olyan törekvésekkel, mint például „a hatáskörök ott vannak, ahol...” vagy ezen a kitételen túl azzal is, hogy „erős, független szervezet örökös a minőségi követelmények betartása felett”, azonban nem mindegy a részletes szabályozások tartalma.
Fontosnak tartjuk tisztázni a tervezetben az alábbiakat: Mit jelent az „erős, független szervezet”? Ki hozza ezt létre? Milyen mértékben szólhat bele az intézmény életébe, vagy az oktatók munkájába? Nem mond-e ez ellent az intézményi autonómiának (amit egyébként maga a tervezet is több esetben hangsúlyoz!)? A részletek ismerete nélkül a fentiek gyakorlatilag nem ítéltethők meg.
- 3) Az egyetemek a cél szerint a minőséget képviselik– ugyanakkor a tömegoktatással ezt nem lehet biztosítani.
Kérdés, hogy elég lesz-e a tömegoktatás további terjedése ellen az egyetemekre történő bejutás pontszámok alapján történő szigorítása?
- 4) A tervezet egyik legfőbb ellentmondása az oktatói kinevezések témájában jelentkezik. A törvénytervezet kiemeli, hogy *a felsőoktatási intézmény autonómiájának egyik biztosítéka a „munkatársak és a vezetők megválasztása” (16. o.), ugyanakkor a docensi kinevezést a miniszter hatáskörébe utalja. Véleményünk szerint ez olyan ellentmondás, melynek második része sérti az intézményi önállóságot, ugyanakkor túlzott feladatot ró a minisztériumi apparátusra (Amennyiben központilag fogják ellenőrizni valamennyi docensi kinevezés tartalmát.).*
- 5) Másik problémát jelentő elem az oktatói előrelépés, kinevezés, illetve tudományos fokozatszerzés feltételrendszere. *Az oktatói munkakörökhöz kapcsolódó kinevezési, tudományos fokozatszerzési feltételek megváltoztatását nem tartjuk indokoltnak. A habilitáció eltörlése – véleményünk szerint – nem kellően átgondolt lépés lenne, mivel ez az elem fontos ösztönzést jelent(ett) a PhD megszerzése után, az oktatói tudományos előrelépésre.*
- 6) A törvényjavaslat 6. sz. mellékletében található új feltételekhez nem fűznek indoklást. A megváltoztatott követelmények az egyetemi docensi kinevezéseknél a legszembetűnőbbek. *Az egyetemi docensi kinevezéshez követelményként állított 15 év oktatási-szakmai tapasztalattal a fiatal tehetséges egyetemi oktatók továbblépését*

korlátozzák, gátolják, a szakmai kiteljesedésüket idősebb korra tolják, ami a kutatói, oktatói motiváltságuk fokának gyengüléséhez, vagy végső esetben a pálya elhagyásához vezethet. A jelenlegi törvényi szabályozásban szereplő 8 év oktatási-szakmai gyakorlat az egyetemi docensi cím megszerzésére véleményünk szerint elegendőnek, megfelelőnek bizonyul, Ha a szigorítás elkerülhetetlen, abban az esetben is maximum 10 évet tartunk realisnak.

- 7) Az oktatókkal kapcsolatos törvényjavaslat indoklásában olvasható, alább idézett mondat a doktori fokozat elértéktelenedéséhez vezethet: „...A pedagógusképzésben tantárgy-pedagógiát oktatók esetében a doktori fokozattal egyenértékűnek kell tekinteni a közoktatásban eltöltött aktív húsz évet és a mesteri fokozatot...” *A tudományos fokozat és a megszerzett gyakorlat ilyen módon történő összehasonlítását, a fokozatnak a gyakorlati tapasztalattal egyenértékűként kezelését semmilyen körülmények és meghatározások mentén nem tartjuk lehetségesnek.*
- 8) A jogszabály tervezetnek a *Képzés* című fejezetében lehetne tisztázni a *szakoktató képzés* és az új elvekre épülő és a tervezett új struktúrába – osztatlan képzés – helyezett, és ott folytatandó *mérnökstanár képzés* helyét a felsőoktatás megváltozó rendszerében.

A tervezet az alábbiakat írja: „A szakmai pedagógusképzésben a felsőfokú szakképzés keretei között folyó gyakorlati oktatók, az alapképzésben folyó szakoktatók és a mester vagy osztatlan képzésben folyó mérnökstanár képzésben *önálló szakképzettségként* van jelen a szakmai és a pedagógus szakképzettség.”

A fenti idézetre építve itt kellene tisztázni a tanárképző intézetek konkrét feladatát: értelmezésünk szerint a tanárképzés feladata a pedagógiai-pszichológiai blokkra, illetve az adott szakma oktatásának módszertanára történő felkészítés, a megfelelő szintű szakmai képzés folyamata, vagy végzettség megléte mellett. Az előbbi eset legnagyobb valószínűséggel a nappali tagozatos párhuzamos képzés keretei között történő tanárképzés. Ugyanakkor meg kell határozni a diszciplináris képzés és a pedagógiai felkészítés összhangját. Azt, hogy mikor, milyen feltételekkel léphet be a diszciplináris képzésben résztvevő a mérnökstanárképzésbe, és azt, hogy a tanárképzés a szakmai képzéshez illesztve meddig tart, milyen feltételekkel szerezhethet tanári diplomát a képzésben résztvevő hallgató.

Tekintve, hogy a tanári szak a szaktanári képzésben is társ-szak, tehát csak egy diszciplináris képzés mellett, azzal kapcsolatban értelmezhető, megoldásnak tűnik az, hogy a mérnökstanár képzésbe csak olyan hallgató léphet be, akinek megszerzett egyetemi szintű szakmai végzettsége van, vagy egy adott szakterületen már megkezdett egyetemi tanulmányokat folytat.

Nem egyértelműen szól az anyag a szakoktató képzés közoktatásban elfoglalt helyéről, illetve annak megvalósítási kereteiről sem. A hagyományos szakoktató képzés – annak ellenére, hogy a képzés 1996-tól főiskolai szintű rangot kapott – nem biztosított átjárhatóságot a mérnökstanárképzés felé. Az ezt követő osztott ciklusú szaktanárképzésben a szakoktató képzés a mester szintű tanárképzés egyik lehetséges bemenete volt, ez továbblépési lehetőséget adott a végzett szakoktatók számára a mérnökstanári kurzus elvégzésére. A baj ott volt, hogy valamilyen okból a szakoktató szakra nem volt jelentkező.

Javaslatunk szerint pontosan tisztázni kellene a szakoktató képzés struktúráját, helyét a tanárképzés rendszerében. Mivel a szakoktató szakon a pedagógiai-pszichológiai blokk mellett szükségszerűen kell, hogy legyen egy, az adott szakmára jellemző diszciplináris blokk, a szakoktató képzésbe való belépés feltétele megkezdett diszciplináris BSc tanulmányok megléte, vagy már megszerzett diszciplináris BSc végzettség lehetne.

Ha a mérnöktanárképzésben az előbb elmondottak szerint a belépési feltétel egy már megszerzett diszciplináris master fokozat, illetve a diszciplináris képzés megkezdésének ténye, akkor a szakoktató csak akkor léphetne be a tanárképzésbe, ha felvételt nyert egy kompatibilis szakmai mesterképzési szakra.

- 9) A pedagógusképzés vonatkozásában a képzésbe történő belépéskor sok fórumon igényként fogalmazódik meg az alkalmassági vizsga kérdése, ami e tervzetben is megjelenik. A törekvés önmagában helyeselhető is, azonban hozzá kell tenni, hogy a gyakorlatban eddig nem sikerült megvalósítani valóban eredményes szűrést a belépéskor. Mérni lehet esetleg a pálya iránti motivációt, de ez – sokunk saját tapasztalata is – folyamatosan változhat, alakulhat (akár sajnos negatív irányban is). Az „elkötelezettség” vizsgálata egy adott állapotot tükröz, amit a képzési folyamatban kell is fejleszteni, így ennek a bemeneti mérése alapvetően keveset ér. A pszichológiai alkalmasság is mérhető, de ez is változhat az évek múltával (pl.: kiégés). A fizikai alkalmasság tűnik a leginkább egzakt, több szempontból állandó és mérhető tényezőnek, így az fogadható el leginkább. Kiegészülhet ez természetesen néhány speciális készség, képesség méréssel (pl.: tanítóképzés, művészeti tárgyak tanára, testnevelő, stb.), amire már most is van gyakorlat. *A felvételi eljárás keretében alkalmazandó alkalmassági eljárás szerepe csak egy általános szűrés lehet, s a képzés folyamatára helyezné a pedagógusi pályára való alkalmasság kérdését. Ezt a képzés folyamán a tanárjelöltek ilyen irányú felkészítése tenné teljessé. Gondolunk itt elsősorban olyan stúdiumokra, amelyek megerősítik a jelöltet választásukban, és muníciót adnak a mentális egészségre.*

- 10) Néhány további észrevétel:

- *„A főiskolák elsődleges feladata a felkészítés a gyakorlati munkára”* (14. oldal)
E kitétel nem egyféleképpen értelmezhető. Mit értünk „gyakorlati munkán”? Az egyetemi képzés az erre való felkészítésben nem érdekelt, ill. a főiskolák nem folytathatnak eredményes tudományos tevékenységet?
- *„Tanárképző Intézet az a szervezeti egység, amely – jogszabály alapján – a karok mellé rendelve szervezi, továbbá ellátja a tanárjelöltek elméleti és gyakorlati képzését.”* (18. oldal)
A karok mellé rendelés szó szerint értendő, tehát a tanárképző intézetek rektori közvetlen irányításúak kell, hogy legyenek?
- *„A kétciklusú képzés első időszaka, az alapképzés általában 6 félév.”* ... *„Az alapképzésnek két, tartalmilag különböző típusa van: a gyakorlati és az akadémiai.”* (21. oldal)
Nem javasoljuk a kétciklusú rendszerben az alapképzés további felosztását. Az alapképzés ún. akadémiai típusa elméleti, így minden bizonnyal piacképtelen lenne.
- *„64 évesnél idősebb oktató már csak különösen indokolt esetben pályázhat vezetői tisztségre.”* (21. oldal)

E célkitűzés is helyesnek tűnhet első pillantásra, de ha figyelembe vesszük, hogy a vezető oktatói előrelépés alsó határa erőteljesen kitolódik, illetve a PhD utáni tudományos előrelépés egy fontos szelete eltűnik a rendszerből, akkor erőteljesen szűkül az az idősáv, amíg valaki vezetői posztot láthat el.

– „*kiemelt professzor*” (46. oldal)

A tervezet szerint azt az egyetemi tanárt neveznék így, aki rendelkezik az MTA doktora fokozattal. Véleményünk szerint ez az elnevezés nem egyeztethető össze az európai egyetemek több száz éves kultúrájával és terminológiájával.

Gödöllő, 2010. november 30.

Dr. Emőkey András
SZIE GTK
Pályatervezési és Tanárképző Intézet.